

Saklambaç ve Görünmezlik Arzusu: İktidardan Kaçışın İlk Provası

Bir çocuğun ebeden saklanırken duyduğu o heyecan, ileride devletten ve gözetimden saklanan bireyin korkusuna evrilir."

Çocukluğumuzun en gerilimli, en adrenalin yüklü tekerlemesi, aslında masum bir sayışma değil, özgürlüğümüzün adım adım daralan çemberinin ilanıdır: *"Önüm, arkam, sağım, solum sobe, saklanmayan ebe!"*

Bu cümle, bir oyunun başlangıç düdüğü değil, totaliter bir rejimin manifestosudur.

Saklambaç, insan yavrusunun "görünürlükten" kaçma arzusunu tatmin ettiği, iktidarla köşe kapmaca oynadığı ilk ciddi simülasyondur. O ana kadar ebeveynin o boğucu, her an denetleyen, sevgi maskesi takmış gözetimi altında olan çocuk; bakışlardan beslenen narsisizmini bir kenara bırakır ve ilk kez kendi iradesiyle "yok olmayı" seçer. Bir perdenin tozlu arkasına, bir koltuğun altına ya da karanlık bir gardırobun içine sığıştığında hissettiği o gümbür gümbür kalp çarpıntısı, sadece yakalanma korkusu değildir. O çarpıntı; otoritenin (ebenin) kapsama alanından çıkmış olmanın, "Hükümdar"ın gözünden kaçmanın verdiği o tehlikeli ve erotik hazzın çarpıntısıdır.

Oyunun fenomenolojisine dikkat edin: Bir kişi (Ebe) yüzünü duvara döner ve saymaya başlar. O, yasadır. O, Thomas Hobbes'un *Leviathan*'ıdır. O,

George Orwell'ın "Büyük Birader"idir (Big Brother). Sayması, zamanın kaçınılmazlığını ve bürokrasinin işleyişini temsil eder. Diğerleri ise bu merkezi otoritenin "her şeyi gören gözünden" (All-seeing eye) kaçmaya çalışan uyumsuz bireylerdir, potansiyel suçlulardır.

Ebenin gözlerini açıp o korkunç "*Sobe!*" cıglığını atması, basit bir oyun terimi değildir; "*Seni görüyorum, seni tanımlıyorum, seni fişliyorum ve seni sistemin denetim mekanizmasına geri çekiyorum*" demektir. Yakalanan çocuk "yanar". Neden "yanmak" fiili? Çünkü sistemin spot ışıklarına yakalanmış, ifşa olmuş, gölgelerin koruyuculuğundan koparılmıştır. Jean-Paul Sartre'ın varoluşçuluğunda "Bakış" (Le Regard), ötekinin beni bir nesneye indirgemesidir. Ebe bizi gördüğü an, "saklanan özne" olmaktan çıkar, "sobelenen nesne"ye dönüşürüz.

Çocukken oynadığımız bu naif oyun, yetişkin hayatımızın en ciddi, en kanlı pratiğine dönüşür. Ancak bu kez ebe; duvara yaslanmış elleriyle gözlerini kapatan bir çocuk değil; şehrin her köşesindeki MOBESE kameralarıdır, kredi kartı harcamalarımızı saniye saniye izleyen bankalardır, hangi porno kategorisini sevdiğimizi bile bilen arama motoru algoritmalarıdır.

Modern dünyada "görünmek", Descartes'ın sandığı gibi var olmak değil, Michel Foucault'nun *Hapishanenin Doğuşu*'nda anlattığı üzere "kontrol edilmek" demektir. Foucault'nun Jeremy Bentham'dan alıntılardığı *Panopticon* hapishanesi artık dört duvar arasında değildir; Panopticon artık dijitaldir, likittir ve tüm yaşamımıza sızmıştır. Okulda öğretmenin, iş yerinde patronun, trafikte dronun bakışı üzerimizdedir. Gilles Deleuze, buna "Disiplin Toplumu"ndan "Denetim Toplumu"na geçiş der. Artık kapatılmaya ihtiyacımız yoktur; tasdamız dijitaldir ve ipi uydudadır.

İşte saklama, bu amansız "bakıştan" kaçma içgüdüsünün ilk eğitimidir. Çocukken nefesimizi tutarak saklandığımız o dolap içi, yetişkinlikte Tor

tarayıcılarına, VPN servislerine, şifreli mesajlaşma uygulamalarına (Signal, Telegram), sahte sosyal medya hesaplarına ve o umutsuz gözden uzak kalma çabasına dönüşür. Gaston Bachelard'ın *Mekânın Poetikasi*'nda övdüğü o "köşeler", ruhun saklandığı o mahrem alanlar, artık dijital gürültünün arasında birer sığınaktır.

Ancak saklambacın -ve modern hayatın- trajik bir diyalektiği de vardır: Saklanan çocuk, bir yandan bulunmamak ister ama bir yandan da tamamen unutulmaktan ölesiye korkar. Eğer çok iyi saklanırsanız, o kadar iyi saklanırsanız ki ebe sizi asla bulamazsa; oyun biter, herkes evine gider ve siz o karanlık delikte yalnızlığınızla, yok oluşunuzla baş başa kalırsınız. George Berkeley'in "*Esse est percipi*" (Var olmak algılanmaktır) ilkesi burada acımasızca devreye girer.

İnsan pratiği olarak saklambaç bize şu acı çelişkiyi öğretir: Sistemin (ebenin) gözünden kaçmak özgürlüktür, ama sistem tarafından tamamen yok sayılmak (unutulmak) ise sivil ölümdür. Bugünün sosyal medya bağımlısı insanı, bu yüzden gönüllü olarak "sobelenmek" ister. Byung-Chul Han'ın *Şeffaflık Toplumu*'nda dediği gibi; artık bizi zorla sobeleyeni bir ebe yoktur, biz kendimizi ifşa ederek, "Ben buradayım, beni görün, beni beğenin!" diye bağırarak kendi kendimizi sobelemekteyiz. Gönüllü panopticon, özgürlüğün en sinsi tuzağıdır.

Bu yüzden yetişkinliğin saklambaç oyunu çok daha karmaşıktır. Hem "görünür" olup (toplumda yer edinip, kredi çekip, itibar görüp) hem de "görünmez" kalabilmek (özel hayatı, mahrem düşünceleri ve isyanı korumak), ustalık gerektiren bir sanattır. Sobelenmeden yaşamak, iktidarın gözünün içine baka baka "*Ben buradayım, bedenimi görüyorsun ama ruhumu ve niyetimi asla göremezsın*" diyebilmektir.

Edgar Allan Poe, *Çalınan Mektup* hikayesinde en iyi saklanma yerinin, en ortada duran yer olduğunu söyler. Çünkü en iyi saklanan, en uzağa kaçan ya da yerin altına giren değil; kalabalığın içinde herkes gibi davranıp, "Gri Adam" olmayı başarabilendir.

Gerçek ustalık, ebenin burnunun ucunda durup, bir gölge gibi algı sınırlarının dışında kalmaktır.

Bölüm Sonu Oyunu: "Gözetimi Avlamak"

Amaç: Üzerindeki "Ebe"nin (gözetim mekanizmalarının) yoğunluğunu fark etmek ve bu bakışlardan sıyrılma bilinci geliştirmek.

Oyuncular: Tek Kişi.

Mekan: Günlük rotanız (Evden işe/okula giderken veya bir alışveriş merkezinde).

Oynanış:

1. Sıradan bir yürüyüşe çıkın, ancak bu kez bakış açınızı değiştirin.
2. Göreviniz sizi "izleyen" her şeyi saymak ve zihninizde onları "sobelemek".
3. Güvenlik kameralarını, MOBESE'leri, mağaza giriş sensörlerini, ATM kameralarını, hatta elindeki telefonda konum verisi gönderen insanları fark edin.
4. Her fark ettiğiniz kamera için içinizden "Sobe" deyin.
5. Oyunun ikinci aşaması: Bir anlığına, hiçbir kameranın kör noktasına girmeden yürümenin mümkün olup olmadığını test edin. Sadece 1 dakika boyunca "görünmez" (kameraya yakalanmayan) bir rotada yürümeye çalışın.

Kazanım: Modern hayatın şeffaf bir hapisane olduğunu idrak etmek ve mahremiyetin artık ne kadar dar bir alana (belki sadece kendi zihnine) sıkıştığını görmek.